

Litt fra den gang kråker var en delikatesse på rikmannsbord

INGEBRET HODNE

Frister det med kråke som festmat? I dag vil nok de fleste helst takke nei og velge noe annet, selv om noen lar seg friste og unge kråker sies å være ganske bra mat. Under siste verdenskrig var det vareknapphet og matmangel, og folk lærte seg å tenke nytt og kreativt. I denne artikkelen forteller Ingebret Hodne om kråkefangst på Jæren og bruken av kråke som mat. På våre kanter var kråke lite ansett som menneskemat, men i Bergen var det stor etterspørsel og omsetning, både på «de fineste hoteller» og hos vilthandlere.

«Rovildtkomiteens formann Herr Chr. Stoltz skal feire fødselsdag i neste uke og har invitert paa kråker, men det kan ikke skaffes her i byen nu. Jeg tør derfor anmode Dem om at skaffe 12 kraaker til senest 9. februar»

Kråker omtalt som delikatess? Spør du dagens kjendiskokker er meningene delte. Eyvind Hellstrøm sier alt kan spises og han spiser mer enn gjerne kråke. Han ville tilberedt kråke på samme måte som rype. Unge kråker er faktisk ganske bra mat, sier Statskogs småviltansvarlig Jo Inge Breisjøberget. Kråke er en åtselugl og ikke mat, mener Arne Brimi. Men under krigen var det knapphet på det meste av mat, særlig i byene, og folk lærte seg å tenke nytt. Det var opplysningskam-

Felle av den typen Jon Grude brukte. Legg merke til kråka oppe til høyre i buret. Foto: Øyvind Granskogen.

panjer som oppfordret folk til bruk av vilt som tidligere ikke var brukt til mat. I første rekke gjaldt dette kråke, måker og skarv. Etter hvert ble etterspørselen så stor at fiskerne langs kysten fanget fuglene i garn. Kråker ble om oftest fanget i store burlignende «kråkefeller» med passende «kråkedelikatesser» som lokkemat.

En av de som drev med fangst av kråker var Jon E. Grude på Grude i Klepp. Han var bonde og pelsdyroppdretter og brukte reveskrotter som åte i fellene. Men å få omsatt kråkene som mat synes ikke å ha vært lett. Folket her var nok enige med Arne Brimi, kråker var en åtselugl og ikke mat for mennesker. Men bergenserne var av en annen mening! Jeg har fått tilgang til noe korrespondanse mellom Jon Grude og Rovildtkomiteen i Bergen Jæger & Fiskerforening, samt et par håndskrevne brev fra komiteens formann, ingeniør Chr. Stoltz, til Jon Grude, som jeg vil gjengi helt eller delvis.

Brev fra rovildtkomiteen til Jon Grude, datert Bergen, 17. Jan. 1942:

Herr Jon Grude, Klepp Station. Det glæder oss i rovildtkomiteen at se av Deres brev av 14. ds. til B.J. & F.F. at De er kommet til saa godt resultatet med kraakefellen. Paa den annen side er det meget beklagelig, at Stavangerforeningen ikke har skaffet et marked i Stavanger for kraaker, saa De er nødt til at ta den dyre transporten til Bergen hvor omsetningen er meget lett. Jeg haaper De kan arbeide for at faa dette forandret. Her i byen har vi bragt det saa langt, at kraake serveres paa de bedste hoteller og etterspørselen er meget stor. Vildthandlere som

For perioden 1/5 1942—30/4 1943 har vi oppsatt følgende premier for flest og nestflest drepte kråker: 1ste pr. + kr. 100.—, 2nen pr. + kr. 50.—. Der må skaffes bevitnelse fra lensmann, kjøpmann eller likn. for at de drepte kråker er nyttet som mat for folk. Videre har vi oppstilt en 1ste pr. + kr. 100.— for flest drepte voksne villrev. Bevitnelse fra lensmann fordres. Konkurransen gjelder for hele Norge for norske borgere. Deltakere i konkurransen må ha innsendt oppgave over fangst innen 15/5 1943 til oss, med bevitnelse. Tegninger for feller sendes på anmodning.

Følgende premier ble utdelt i år:

- 1ste pr. Sølvpokal + kr. 100.— for 540 kråker.
Herr Jon Grude, Kleppe.
- 2nen > Tollekniv + kr. 50.— for 463 kråker.
Herr P. Hjelde, Sandnes.
- 1ste > Ryggsekk + kr. 100.— for 29 rev.
Herr Gustav Amundsen, Lier.

De oppnådde resultater er fra januar til ut april. Kråkene er solgt for kr. 1.— pr. stykk og reveskinnene til markedspris. En pen fortjeneste utenom premiene fra oss.

Vi har tegninger for feller for kråke, rev, katt og røyskatt.

Kråker innsendt til kjøpmann, bør helst være flådd eller plukket og rensset. I følge den nye jaktlov må hode og bein med nærmeste fjær være på fugl som skal selges i butikk eller på torv.

Bergen, juli 1942.

**Bergens Jæger & Fiskerforening,
Rovviltkomiteen.**

Jon Grude ble uoffisiell norgesmester i fangst av kråker i 1941 og ble belønnet med sølvpokal og en pengepremie på 100 kroner.
Foto øverst til høyre: Kirsten Torborg Hetland.* Jærmuseet. Foto nederst til høyre: Skanfil.

HUGO MOWINCKEL NILSEN

M. A. F.

TELEFON: 14488 — PRIVAT: 32171

TELEGR.: „PEIK“

CODES:

BENTLEY

A. B. C. GYM ED.

Bergen, Norw.
POSTBOK 299 4. Febr. 1943.

Herr Jon Grude.

Kleppe.

Jæren.

Rovvildtkomiteens formann Herr Chr. Stoltz skal feire fødselsdag neste uke og har invitert paa kræker, men det kann ikke skaffes her i byen nu. Jeg tør derfor anmode Dem om at skaffe 12 kræker til senest tirsdag 9. februar. Hvis De ikke kan skaffe dette, saa De være saa venlig at telegrafere tirsdag, saa noge anden mat kan skaffes i mellemtiden. Omkostningene faller paa os. Krækene kan sendes til Chr. Stoltz, Vetrilidsala. 4. Bergen.

Med rogen agtelse

Hugo Mow. Nilsen.

*Jeg håper De undskylder bryderiet
og gjør Deres bedste.*

Rivelsrud & Co. og Peter Reed, - eller torvhandlere, eller de større hoteller tar gjerne imot Deres forsendelse. Prisen til fangeren er Kr. 1,00 per kraake levert Bergen, altsaa fragten for Deres regning. Fuglen maa ikke pakkes i kasser før den er helt avkjølet. Med hensyn til premien maa De ha bevis fra lensmann, eller paa anden maate bevise at de fangne kraaker er benyttet som mat for folk. Fristen utløper 1/5-42, og vi maa faa Deres innberetning inden 15/5. Der er ogsaa opsat en 1ste premie + Kr. 100,00 for flest fanget voksen villræv. Ved fanget forstaaes drept, - bevis fra lensmannen.

Med megen aktelse Hugo Mow. Nilsen.

Jon hadde dokumentert fangst av 540 kråker som var blitt solgt for kr. 1,- per stk. Den totale salgssummen tilsvarer ca. 12700 kroner i dagens kroneverdi.

Jon svarer på brevet av 4. februar og telegraferer «Kan dessverre ikke skaffe kraaker». Han skriver også et brev datert 9. februar og beklager at tiden ikke strekker til. Det er dette brevet Chr. Stoltz refererer til i brev til Jon av 22. februar (se nedenfor).

26. mai 1943 mottar Jon purringsbrev fra roviltkomiteen: «Vennligst send os en bekreftet oppgave over Deres kraakefangst i sidste periode». Med håndskrift er brevet påført «Jeg tror der er sjanse for en 2den premie for Dem da der er faa som har sendt inn oppgave».

Jon Grude hadde også privat korrespondanse med roviltkomiteens formann, ingeniør Christian Stoltz. Stoltz er opptatt av å få uttrykke «disse flygende rot-

tene», men frykter også at matmangelen vil føre til reduksjon av vipebestanden. Han beundrer jærbuen og Jæren «seet fra arbeidets og enersjens side med sine aaker og marker, grøfter og gjerder». Det fremgår også av brevene at han har mottatt pakker fra Jon. Noe av innholdet ble fortært «ved søndagsfrokosten sammen med venner», skriver han. Nykjernet bondesmør?

Brev datert 22. februar 1943:

Kjære Jon Grude,

Av Mowinckel Nilsen hvem jeg sitter i komite for reduksering av den store kraakemassen som no er paa Vestlandet har jeg faat laant dit brev til ham av 9/2 ds. Jeg ser derav at du paa dine kanter ikke har saa god tid at stelle til for disse flygende rottene som du har haft tidligere og det er sørgeligt, for jeg hadde haapet paa, at præmien ogsaa i aar hadde kunnet gaa til deg. Men jeg voner at naar dere paa Klepp har kraakebur, de fleste av dere, saa skal kraakene alikevel ble redusert en god del. Og det er jo set fra mit arbeide hovedsaken. Kunne vi bare ogsaa her oppe i Hordaland faa folk til at interessere sig likesaa mye som dere i Rogaland, skulle vi nok faa has paa utøiet, men her oppe er folket seigt og ikke paa nogen maate saa enersjisk som dere fastbønder. Men det skal nok gaa heroppe ogsaa, det tror jeg, efter eksempler fra Jæren.

Jeg fik en pakke hos dig gjennom posten og da jeg ikke kan trykke dig i næven og si dig min allerhjerterligste takk, maa jeg gjøre det gjennom posten. Jeg kan hilse fra mine venner som var med paa fortæringen, og de var begeistret og hver søndagsmorgen de 2 siste

søndager sendte jeg Jon Grude en hjertelig tanke fra frokostbordet mit.

Det ser vel lidt anderledes ut paa Jæren no, end i den tiden jeg hadde et større mudringsarbeid i Sandnes og hver uke tok en kjøretur utover Jæren for at se paa den energi og dygtighet som laa bak hvert aker og engstykke. Og paa mine mange flyveturer over Jæren sad jeg alltid og kjik ud paa alle de grønne marker og saa hvorledes disse altid aat sig udover de brune lyngheiene. Og dertil alle de smaa hvite prikkene rundt hvert eneste hus som var hvite høner.

Jeg pleier alltid at si at av alle de eventyr jeg har seet er der 2 som jeg synes for de største eventyr i mit liv. Det er Nordland seet fra naturens side med sine fjeller og fjorder, og Jæren seet fra arbeidets og enersjens side med sine aakrer og marker, grøfter og gjærder. Og fra Sandnæs og ogsaa fra Stavanger har jeg tat mange bilturer utover Jæren for at se og høre eventyret som heter Jæren. For Jæren er et eventyr og heldigvis et eventyr som der er baade futt og klem i med virkeligheten bakom.

Da du har haft en del utlegg for mig vedlegger jeg sammen med min takk en liten seddel paa disse og ber dig hviss du synes du ikke vil ha den at legge den i spa-regrisen til en eller annen liten Jærgut eller Jærjente.

Mange hilsener fra Chr. Stoltz.

Brev datert 8. april 1943.

Kjære Jon Grude,

Ved hjemkomst for nogle dage siden fra en av bygge-plassene hvor braak og dunder høres tilhuse, laa der

en hyggelig pakke paa mit skrivebord fra Jæren med samt et brev. Pakken var nydelig og prydlig, smagelig og meget behagelig og mange takk. Og om morgenen gaar der en vennlig tanke til Jæren og Jon Grude.

Kraakefangsten er nok liten i aar over hele kysten. Men der er da gaat mange av de svarte røverne i grytene rundt omkring, for naa begynder heldigvis lands-folket ogsaa at sende dem i sine egne gryter i stedet for bare i byfolkets. Kan tro haaper jeg, at en snart skal faa has paa kraakeuvæsenet, ialfald det store uvæsen.

Det gaar vel med vipo i denne krigen som det gikk med terno i Italien-Abyssinien krigen (Italia-Etiopia-krigen 1935 – 36, red. anm.). Etter 2 aars krig dernede hadde vi her paa vore kanter ikke fjerdeparten av terno tilbake. Og det gaar vel med det meste paa den maaten fremover. Skogen barberes no her saa der snart bare blir stubber tilbake av baade naturskog og plantninger. Hvad som ikke gaar til barakker og det er ikke lite paa disse kanter heller, gaar i ovnene.

Men livet gaar videre og med livet er der haap. Og en hilsen til de 2 smaa paa 3 og 6 aar.

Mange hilsener

Deres Chr. Stoltz

Kråkene (Corvus corone cornix), ofte kalt luftens rotter, er altetende. Insekter, frosk, smågnagere, fugler, åtsler, bær og korn inngår i kostholdet. De er notoriske reirplyndrere og røver egg og unger ogsaa av andre kråkefugler. De oppsøker boss- og søppelplasser og drar søplet utover store områder. Kråkene er intelligente fugler. De kan jakte sammen i «jaktlag». Noen distra-

KRÅKEKRIG

Ta del i landets gjenreisning ved å støtte opp om kråkekrigen.

Fosforåte.

Enhver grunneier kan legge ut fosforåte på egen grunn. Ved utleggingen utenfor egen eiendom må vedkommende eiers samtykke innhentes. Utleggingsstedet skal ligge minst 150 m fra veg som er åpen for alminnelig ferdsel.

200 gr. fosforglyserin er tilstrekkelig til innblanding i 8–12 kg åte. Fosforglyserin er flytende og lett å blande inn i åtet.

Når man lager til større porsjoner av åte og skal transportere dette, gjelder det å oppbevare det slik at luften får minst mulig adgang til å virke. Bruk derfor et eller annet kjørel med tettsluttende lokk, f. eks. et eller annet slags bilkkspenn.

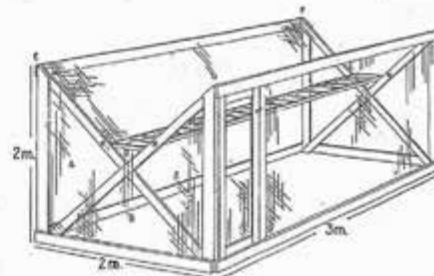
Fosforåtet holder seg lenge effektivt i tørt og kaldt vær, men i sol og regn blir det nok så snart virkningsløst. Ved utlegging av større porsjoner bør disse fylles i en kalve- eller svineblære, kalvemage, svinemage el. likn. Kråka hakker da hull på «omlagets» og forsyner seg.

Småsilde er også et utmerket åte, som gjeres i stand ved å anbringe et par dråper fosforglyserin i bukhalen på silden. Her til brukes en såkalt pipette, som kan fås på ethvert apotek. En erfaren vikråkedreper anbefaler å lage *kuler* av kjærrøtt av form og størrelse som et trosteegg. Man gjer et snitt i kulene med en kniv, drypper 2–4 dråper fosforglyserin inn i snittet, lukker åpningen og ruller deretter kulen i mel.

Utlegging kan foregå således:

1. Et par lass dyregjødsel kjøres ut. Åtet legges på gjødselhaugen, som helst bør inngjerdes med netting, slik at, ikke hunder kommer til.
2. En lett trelem på 1 m i firkant legges opp på stolper $1\frac{1}{2}$ –2 m over bakken og åtet legges opp på lemman. Det bør dekkes med et stykke hansenetting som spikres til lemman.
3. Åtet kan legges på taket av sommerfjes og andre bygninger som ligger langt nok vekk fra bebodde hus. Små øyer og langs strandkanten kan tid ligz smelter er gode åteplasser. Kråker som er krapert av fosforåte bør sanles opp og graves ned eller brennes, men særlig farlige er de ikke.

Oppslag

Kråkeburet.

Burets dimensjoner bør være: Lengde 3 m, bredde 2 m og høyde 2 m.

Nettingen skal dekke begge langsider og de fire trekantler A, B, C og D på hver kortsider. Den festes til trevirket med alminnelige kramper. Videre strekkes netting fra burets topp E F til stigen K L, og fra toppen G H til N M. «Stigen» hviler på den V-formede ramme som vist på tegningen. Burets eneste åpning er mellom stigans trinn, som bør leges av tre — ikke av ståltråd eller rundjern.

De første 5 trinn i begge ender av «stigen» skal ha en innbyrdes avstand av ca. 10 cm, mens der mellom de øvrige trinn skal være ca. 20 cm (for skjære ca. 11 cm). «Stigen» bredde er ca. 23 cm. De enkelte kråker greier å komme seg ut anbefales å anbringe to nettingremser ca. 30 cm brede hengende ned langs begge vanger på «stigen». I stedet for netting kan også strekkes noen høstetåder festet til en del ca. 30 cm lange iektastubber, som spikres på vangerne og peker nedover.

Inne i buret legges mat og avfall av den slags som kråkene liker. De slår seg ned på «stigen» og smetter ned mellom trinnene, men kan ikke komme opp igjen gjennom disse.

Kråkene bør drøpes etter at det er blitt merkt. Ta med en lykt, så blir de blendet av lyset, og slå dem i hodet med en passe tykk kjøpp. La alltid et par stykker være igjen levende. De lokkar de andre kråker inn.

Plakat fra Norges Jeger- og Fisker-Forbund, bilag fra Norges Jeger- og Fisker-Forbunds tidsskrift nr. 1 1948.

herer byttet mens andre hakker ut øynene på nyfødte rådyrkalver og lam. Og så er det bare å vente. Kampen mot kråkene begynte for lang tid tilbake.

«Foreningen til Formindeskelse af den overhaand-

tagene Mængde af Kraaker og Skjærer» ble dannet i Stavanger allerede i 1874. Skuddpremier ble organisert, og giftdoser ble utdelt til de som ønsket å delta i krigen mot kråkene. Men kråkene holdt stand.

Atskillige år senere, i 1918, etablerte haugesunderne «Foreningen Kråkenes død». Men det viste seg at krigen mot kråkene krevde sterkere lut og mer massiv innsats. Etter annen verdenskrig kom den store kråkekrigen i Norge. Stormobilisering og gift skulle ta rotta på kråkene én gang for alle. Nesten 40 000 kråker gikk med i slaget i 1948.

Bruk av gift ble forbudt ved norsk lov i 1951, men det ble gitt generell dispensasjon fram til 1971. Kråkene er jaktbare hele året, bortsett fra yngletidsperioden 1.4 – 14.7. Med jevne mellomrom har det vært mer eller mindre intensive kråkekriger på forskjellige steder i landet. Skuddpremie har vært en måte til å motivere til økt innsats. Premiens størrelse har variert fra kommune til kommune og kanskje ikke vært stor nok til å gi tilstrekkelig motivasjon. Til tross for intense kråkekriger og omfattende bekjempelser har bestanden holdt seg omtrent konstant over lengre tid og reguleres tydeligvis av helt andre faktorer, skriver Jostein Sandvik i Norsk ornitologisk forenings hefte om kråkefuglene (1998).

I 2010 erklærte Hå kommune krig mot kråkene, en krig som varte i 4 år. Skuddpremien var kr. 15,-/kråke. Det er delte meninger om effekten av skuddpremie på kråker, og heller ikke i Hå var det enighet om forventet effekt av en slik krigføring. Likevel kan vel de fleste si seg enige med daværende ordfører i Hå, Terje Mjåtveit: «En trenge ikkje ha gjee i Trondheim for å forstå at skyd en ei kråga, så æ de ei kråga mindre». Krigen kostet 2558 kråker livet.

Passiar mellom to kråker:

- Hvorfor er du så viktig i dag?

- Fordi jeg har opdaget, at menneskene sätter større pris paa oss kraaker end på hverandre.

- Tøis; - De vil jo netop utrydde os. De faar enda 50 øre for hver av os, de skyter!

- Ja, - men de skyter ogsaa hverandre, og hvad faar de for det?

(Fra Aftenposten 17/2 1918.)

Svensk skoleplansje med skjære og kråker. Kunstner Nils Tiren 1928. Foto: Dino Makridis, *Sverresborg Trøndelag Folkemuseum